

Språkväxling i Bengt Pohjanens *Smugglarkungens son* och dess översättning till finska

Sanna Pakarinen

The present study explores literary multilingualism and literary code-switching in the Swedish author Bengt Pohjanen's novel *Smugglarkungens son* ['Son of the Smuggler King'] and its translation into Finnish, *Jopparikuninkaan poika*. The novel is based on Pohjanen's experiences of growing up in the Meänkieli-speaking community in Tornedalen in northern Sweden near the Finnish border which explains the trilingual approach to the storytelling. Over the past decades, a growing number of studies has been conducted within the research field of literary multilingualism. However, there is a lack of studies concentrating on how translators handle literary code-switching between Swedish, Meänkieli and Finnish. In order to analyse literary multilingualism in the novel and its translation the theoretical framework proposed by Eriksson and Haapamäki (2011) is used. The results indicate that the Finnish translation includes more literary multilingualism than the Swedish original. In *Smugglarkungens son*, the literary code-switching occurs mainly between Swedish and Meänkieli. In the Finnish translation, the code-switching is reproduced by using not only Finnish and Meänkieli but also Swedish.

Nyckelord: Bengt Pohjanen, litterär flerspråkighet, meänkieli, språkväxling i litterära verk, översättning

1 Inledning

I denna artikel studerar jag språkväxling i flerspråkig litteratur, nämligen i en roman, *Smugglarkungens son* (2007), av den tornedalske författaren Bengt Pohjanen, och i romanens finska översättning *Jopparikuninkaan poika* (2006).¹ Begreppet flerspråkig litteratur syftar på ”skönlitteratur där det förekommer inslag på andra språk än huvudspråket i det aktuella verket och/eller andra varieteter än standardvarietet av huvudspråket” (Landqvist & Björklund 2014: 122; se även Lönnroth 2009: 30; Eriksson & Haapamäki 2011: 44; Jonsson 2012: 212; Landqvist 2014: 60, 64). I och med att språkvetarna Eriksson och Haapamäki (2011) introducerade en modell för analysering av litterär flerspråkighet har fenomenet diskuterats i anknytning till svensk skönlitteratur i ett flertal publikationer inom både språk- och litteraturvetenskap (se t.ex. Landqvist

¹ Den finska översättningen *Jopparikuninkaan poika* baserar sig på ett manuskript till *Smugglarkungens son* och av den anledningen har översättningen utgivits före den svenska romanen.

2012, 2014; Haagensen 2014; Tidigs 2014). Trots detta intresse finns det fortfarande delområden som behöver närmare granskning. I denna studie lyfter jag fram hur en översättare beaktar språkväxling i ett flerspråkigt verk vid översättning från ett språk till ett annat. Även om översättning av språkväxling har undersökts, i synnerhet i engelskspråkig forskningslitteratur, finns det få studier som uppmärksammar språkväxling mellan svenska, meänkieli och finska. Landqvist (2012: 34–35) redogör kort för ett urval tidigare studier i översättning av språkväxling, och av hans sammanställning framkommer att översättare i allmänhet tenderar att markera språkväxling med olika markörer. Slutsatsen har även stöd i annan forskning där resultaten visar att språkväxlingen i originalet vanligen markeras med kursiv stil i översättningen (Lee 2011: 100).

2 Syfte och material

Syftet med studien är att redogöra för vilka typer av språkväxling som förekommer både i originalet och i den finska översättningen. Därtill redogörs för hur frekvent språkväxlingen är i båda verken. Mina forskningsfrågor är följande: Hur har författaren och framför allt översättaren angett växlingen mellan svenska, finska och meänkieli? Förekommer språkväxlingen lika frekvent i romanerna? Är syftet med språkväxlingen detsamma i originalet och i översättningen? Hurdana funktioner har språkväxlingen?

I studien koncentrerar jag mig enbart på språkväxling mellan svenska, finska och meänkieli och utesluter belägg på andra språk. I fråga om språkväxlingen granskar jag närmare hurdana strategival översättaren har gjort för att överföra språkväxlingen från originalet till den finska översättningen. Genom att jämföra de två verken diskuterar jag om flerspråkigheten förekommer i samma mån i båda romanerna.

Materialet består av den svenska romanen *Smugglarkungens son* (2007) och dess översättning till finska *Jopparikuninkaan poika* (2006) av Jorma Aspegren. Författaren Bengt Pohjanen är flerspråkig: hans modersmål är meänkieli men han skriver också på svenska och finska (Tornio 2015). *Smugglarkungens son* baserar sig på Pohjanens

barndom där miljön är svenska Tornedalen, mer specifikt byn Kassa nära Pajala. Han växte upp i en familj där meänkieli var familjens huvudspråk men på grund av områdets geografiska läge i norra Sverige nära finska gränsen stötte Pohjanen även på svenska och finska under sin uppväxt. (Tornio 2015.)

Det är viktigt att påpeka att den finska översättningen baserar sig på det svenska manuskriptet av *Smugglarkungens son* vilket förklarar innehållsliga skillnader mellan den svenska och finska romanen. Skillnaderna berör avvikelser i verkens struktur; det medför att vissa avsnitt har raderats eller lagts till i respektive verk. Detta innebär att antalet språkväxlingssekvenser kan vara olika i de båda verken. I denna studie redogör jag inte närmare för dessa skillnader utan har behandlat båda verken som egna helheter. Bland annat i fråga om förekomsten av flerspråkiga sekvenser i originalet och översättningen diskuterar jag skillnader och likheter endast sammanfattningsvis på en kvantitativ nivå, det vill säga hur frekvent språkväxlingen uppträder i romanerna.

3 Teoretisk förankring

3.1 Att översätta flerspråkiga texter

Med översättning avses vanligen överföring av ett budskap mellan ett språkpar, det vill säga från *ett* källspråk till *ett* målspråk. Grutman (2006: 17–18) konstaterar att detta synsätt ”admittedly does justice to a majority of translational transfers between literatures”. Han avser att de fall som för närvarande utgör en minoritet kan vålla problem för översättare. I de här fallen innehåller källtexten inslag på mer än ett språk. Men i allt större utsträckning i en allt mer globaliserad värld blir även översättning av flerspråkiga texter ett vardagligare fenomen (se t.ex. Pym 2004; Meylaerts 2010). Med tanke på översättning av (skön)litterära verk kan en översättare utföra sitt arbete med utgångspunkten i att behålla flerspråkigheten också i översättningen. När utgångspunkten är klar krävs därtill en förmåga att kunna fatta beslut om det mest lämpliga sättet att bibehålla flerspråkigheten. Vanligtvis handlar beslutet om ifall

översättningen ska vara originalet trogen eller innehållsmässigt anpassas för den nya målgruppen.

Två strategier har traditionellt ansetts vara användningsbara vid översättning av en flerspråkig text: översättare har antingen strukit eller behållit språkväxling (se t.ex. Grutman 2006: 26). Tidigare forskning visar att strykning, även kallad neutralisering eller homogenisering genom tiderna har förekommit mer vid översättning av litterär flerspråkighet än bibehållen språkväxling (Baker & Saldanha 2009: 184; Lee 2011: 100). En översättare kan välja att stryka litterär flerspråkighet i översättningen i syfte att skapa en läsvänligare eller mer flytande översättning där ord och uttryck på främmande språk inte stör läsningen (Lee 2011: 100; Franco Arcia 2012: 66).

Det finns emellertid förespråkare för andra tillvägagångssätt. För att kunna behålla språkväxling i sin översättning kan en översättare enligt Cincotta (1996: 2–4) välja mellan tre alternativ: att överföra språkväxlingen i originalet som sådan till översättningen, att uttrycka språkväxlingen i originalet med slang eller talspråkliga former av målspråket eller att uttrycka språkväxlingen i originalet genom att använda ett nytt språkpar i översättningen. Cincotta konstaterar att det sista alternativet samtidigt är mest tillfredsställande och svårast att förverkliga. Emellertid är bibehållen språkväxling det tillvägagångssätt som främst respekterar författarens ursprungliga avsikt med användning av flera språk i verket.

I enlighet med Franco Arcia (2012: 71) anser jag att Cincottas (1996: 2–4) första alternativ kan orsaka problem när ett av språken som använts för språkväxling blir översättningens huvudspråk. Att översätta litterär flerspråkighet kan redan i och för sig utmana en översättare beträffande strategival, men utmaningen blir större om språkväxlingen ska anges på ett annat sätt jämfört med originalet. Ifall språkväxlingen på det andra språket stryks i översättningen genom att använda endast ett målspråk neutraliseras den spänning som språkväxlingen har i originalet. Enligt Cincotta (1996: 3) förlorar översättningen således en dimension och enligt Grutman (2006: 22, 24) och Lee (2011: 100) en känsla av främlingskap som uttrycks i sekvenser på främmande språk. Främlingskapet kan hjälpa läsare att få en annan inblick i miljöer och figurer som

skildras i texten i jämförelse med en situation där all beskrivning anges endast på målspråket. I kapitel 4 presenterar jag närmare vilka strategival översättaren har gjort i *Jopparikuninkaan poika* beträffande litterär flerspråkighet.

3.2 Att analysera språkväxling i flerspråkiga texter

I studien utgår jag från Erikssons och Haapamäkis modell (2011) för att analysera språkväxling i det svenska originalet och dess finska översättning. Jag använder mig av analysmodellen i dess ursprungliga form som ett analysverktyg utan att ta ställning till eventuella bearbetningsbehov (se Landqvist & Björklund 2014 för diskussion). Enligt analysmodellen ska tre komponenter beaktas för att analysera språkväxling. Den första utgör den kommunikativa kontexten för verket, den andra formen för språkväxlingen och den tredje språkväxlingens litterära funktioner.

Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 44) omfattar den första komponenten sändare, mottagare och tema i det aktuella verket. Eriksson och Haapamäki konstaterar att det är viktigt att analysera om sändaren, det vill säga författaren, obehindrat kan växla mellan olika språk eftersom detta vanligtvis påverkar användningen av olika språkväxlingsstrategier. Med *mottagare* avses verkets läsare och deras flerspråkighet, med andra ord i vilken mån publiken kan de språk som förekommer i verket. (Eriksson & Haapamäki 2011: 44.) Vid analysen av verkets tema är det viktigt att studera om flerspråkighet är ett centralt eller perifert motiv. Ifall flerspråkigheten är central för verket inverkar den på hur språkväxlingen synliggörs i det aktuella verket, det vill säga hurdana metoder författaren använder för att markera växlingen mellan två eller flera språk. (Eriksson & Haapamäki 2011: 45.)

Den andra komponenten är formen för språkväxlingen. Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 45) kan det förekomma *latent språkväxling*, det vill säga även andra språk än ett huvudspråk aktualiseras indirekt i verket, och *manifest språkväxling*, det vill säga verket innehåller belägg på något annat språk än huvudspråket. Latent språkväxling markeras med metaspråkliga kommentarer eller kontextuella ledtrådar vilket innebär att författaren signalerar att ett annat språk än huvudspråket är närvarande (Eriksson &

Haapamäki 2011: 45–46). Beläggen på manifest språkväxling kan delas in i tre underkategorier vilka beskriver hur frekventa, markerade och integrerade dessa är. I denna studie behandlar jag enbart belägg på manifest språkväxling och dess frekvens och markering. Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 46) kan markeringen vara en översättning, en kommentar eller typografisk markör. Inom översättningsvetenskapen skiljer man mellan en översättning och en in-text-översättning. Avsikten med en in-text-översättning är att hjälpa en enspråkig läsare att förstå innehållet i flerspråkiga texter. (Meylaerts 2010: 277.) I och med att analysmodellen är en utgångspunkt för min studie använder jag mig av Erikssons och Haapamäkis terminologi i denna artikel.

Den tredje och sista komponenten är litterära funktioner för språkväxlingen, det vill säga om språkväxlingen är inkluderande eller exkluderande ur läsarens synvinkel eller om den skapar en illusion av en autentisk språkmiljö. En läsare som inte förstår de(t) språk som förekommer i verket blir inte en del av verkets värld på samma sätt som den som kan de olika språken. (Eriksson & Haapamäki 2011: 49–51.) Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 50) samt Landqvist (2012: 43, fotnot 1) har den litterära språkväxlingen alltid en särskild funktion. Även Gardner-Chloros och Weston (2015: 186) konstaterar att språkväxling kan framhäva skillnader mellan figurer och deras röster i verket samt beteckna varierad språkanvändning i samhället som verket skildrar.

4 Resultat och diskussion

I detta kapitel redogör jag först för vilka val översättaren gjort vid språkväxlingssekvenserna i originaltexten. Därefter diskuterar jag hur de tre komponenterna i Erikssons och Haapamäkis analysmodell har synliggjorts i mitt material. I exemplen hänvisar jag till originalet *Smugglarkungens son* med förkortningen SS och till översättningen *Jopparikuninkaan poika* med JP.

Av materialet framgår att översättaren medvetet har behållit språkväxling mellan svenska, meänkieli och finska i sin översättning. Hans översättningsstrategier beträffande språkväxlingen kan beskrivas som en blandning av Cincottas (1996) första

och tredje alternativ. Detta innebär att i *Jopparikuninkaan poika* har översättaren återgett språkväxlingen delvis såsom den kommer till uttryck i originalet men även använt ett annat språk som verktyg för språkväxlingen, med andra ord svenska som är huvudspråket i originalet.

Främlingskapet uttrycks således på ett annat språk i originalet än i översättningen. För en svenskspråkig läsare kan inslag på meänkieli i originalet kännas främmande eller exotiska medan en finskspråkig läsare lättare kan ta del av stoffet på meänkieli på grund av likheter mellan finskan och meänkieli. Det kan konstateras att användning av svenska inslag i den finska översättningen kan tolkas som ett försök att inkludera samma känsla av främlingskap som finns i originalet. Det förblir dock oklart i vilken mån det svenska manuskriptet som källtext för översättningen har skilt sig från det slutliga svenska verket som jag använt som jämförelsematerial i denna studie (jfr kapitel 2). I följande avsnitt presenterar jag med hjälp av olika exempel kännetecknande drag för språkväxling i originalet och översättningen.

4.1 Kommunikativ kontext

I ett litterärt verk anses författaren vara sändare. Bengt Pohjanen har meänkieli som ett av sina språk och hans produktion innehåller verk skrivna även på svenska och finska (Tornio 2015). Utifrån detta konstaterande kan Pohjanen anses vara en flerspråkig författare som obehindrat växlar mellan svenska, meänkieli och finska, de språk som han använder sig av i romanen *Smugglarkungens son*. Eftersom romanen skildrar händelser i författarens barndom i svenska Tornedalen nära den finska gränsen är det motiverat att konstatera att språkväxlingen mellan svenska, meänkieli och finska är en central faktor i romanen.

Mottagarna, det vill säga den tilltänkta publiken, av verket kan vara mindre flerspråkiga än sändaren. *Smugglarkungens son* skildrar Pohjanens uppväxt i Tornedalen där tre språk är närvarande i samhället. Men eftersom den tilltänkta publiken förmodligen inte enbart består av tornedalska läsare kan språkväxlingen orsaka problem eller exkludera en del läsare. Eriksson och Haapamäki (2011: 44) konstaterar att flerspråkigheten i det

samhälle där verket skrivs och läses är relevant. Utanför Tornedalen kan belägg på meänkieli och finska i *Smugglarkungens son* vara krävande för läsare som inte alls eller endast något känner till dessa språk. Mottagarna av den finska översättningen utgör en annan typ av målgrupp eftersom översättningen innehåller inslag på meänkieli och svenska. Finländare studerar svenska i skolan vilket ger dem kännedom om det svenska språket, och relativt stora likheter mellan finska och meänkieli orsakar antagligen mindre problem för finskspråkiga läsare än för de sverigesvenska läsarna.

Flerspråkigheten är ett centralt tema både i *Smugglarkungens son* och i *Jopparikuninkaan poika*. Verken skildrar det flerspråkiga samhället men också vilken status olika språk har i det. Pohjanen hänvisar flera gånger till det faktum att meänkieli inte betraktades som ett riktigt språk i hans barndom och att han med meänkieli som sitt förstaspråk inte riktigt kunde placera sig i samhället (SS 2007: 34, 88; jfr även Landqvist 2012, 2014 om meänkielis status). I enlighet med Erikssons och Haapamäkis modell inverkar flerspråkighet som tema på markeringen av språkväxlingen, det vill säga manifest språkväxling förekommer såväl i originalet som i översättningen.

4.2 Formen för språkväxling

I detta avsnitt diskuterar jag hur frekvent den manifesta språkväxlingen är i originalet och i översättningen. Därtill presenterar jag hur den manifesta språkväxlingen har markerats i den finska översättningen.

Frekvens

Eriksson och Haapamäki (2011: 46) konstaterar att frekvensen för inslag på annat än huvudspråket i ett verk kan sträcka sig från få förekomster till ett relativt stort antal. Landqvist (2012: 31–32) behandlar frekvensen mer ingående och anger siffror som belyser frekvensen i hans material samt i andra forskares material. Landqvist konstaterar att en jämförelse mellan frekvens i olika flerspråkiga verk är svår eftersom alla forskare inte anger exakta uppgifter om hur frekvensen har räknats.

I min studie har jag räknat beläggen på meänkieli och på finska i *Smugglarkungens son* samt på meänkieli och på svenska i *Jopparikuninkaan poika* med vissa undantag: jag har inte tagit hänsyn till ortnamnen eller namnen på personerna (studien skiljer sig därmed från Landqvists men har liknande utgångspunkter som Jonsson 2012; se Landqvist 2012: 26, fotnot 1). Ett belägg i mitt material kan variera från enstaka ord till längre sekvenser (t.ex. repliker, beskrivningar och lyrik) där ord på något annat än verkets huvudspråk bildar en helhet. Exempelvis en replik som består av flera satser räknas som ett belägg och detsamma gäller lyrik som består av flera verser.

En kvantitativ analys visar att i *Smugglarkungens son* (253 s.) förekommer 200 belägg på språkväxling mellan svenska, meänkieli och finska medan antalet belägg på språkväxling i *Jopparikuninkaan poika* (300 s.) är 320. Detta innebär att originalet innehåller 0,8 belägg per textsida och översättningen 1,1 belägg. Den kvantitativa analysen indikerar att båda verken är mycket flerspråkiga men även att översättningen innehåller mer flerspråkigt stoff än originalet. Landqvist (2012, 2014) anger lägre siffror i sina studier av Mikael Niemis och Eija Hetekivi Olssons romaner, detsamma gör Rantala (2010) i fråga om Annika Luther. Det är anmärkningsvärt att översättningen innehåller mer språkväxling än originalet vilket innebär att översättaren medvetet har överfört originalets flerspråkiga karaktär till översättningen. Även om det förekommer mycket språkväxling i båda verken finns det inga oklarheter om romanens huvudspråk, nämligen svenska respektive finska (jfr Eriksson & Haapamäki 2011: 46).

Markering

Med *markering* avser Eriksson och Haapamäki (2011: 46) att en språkväxlingssekvens förekommer ackompanjerad av en markör. Markören kan vara en kommentar eller en översättning men också en typografisk markör såsom kursiv stil. En markör är dock inte ett måste: om språkväxlingssekvensen är inbakad i texten som sådan talas det om ommarkerat inslag (Eriksson & Haapamäki 2011: 46).

(1) Hilma [...] sanoi: ”Poika siittä tulee ja pitkähapsinen ko Simson” (JP 2006: 14.)

Antalet ommarkerade språkväxlingar är mycket få i den finska översättningen, och i exempel 1 presenteras en av dem. I det svenska originalet står det ovannämnda inslaget på verkets huvudspråk svenska men översättaren har valt att återge inslaget på meänkieli. Exempel 1 orsakar förmodligen inga större problem för läsarna eftersom belägget liknar finskans dialektala uttryck vilket kan anses vara en motivering till de övriga ommarkerade språkväxlingssekvenserna i den finska översättningen.

Markerade språkväxlingssekvenser kan innehålla markörer som gör sekvensen svagt eller starkt markerad. En svagt markerad sekvens innefattar typografiska markörer som kursiv stil eller citattecken medan en starkt markerad innefattar en kommentar eller översättning. (Eriksson & Haapamäki 2011: 47.) I mitt material finns relativt många svagt markerade språkväxlingssekvenser och den vanligaste markören är kursiv stil.

- (2) Opettajattaren tytär, Mary, tuli iltaisin, kaupusteli lehtiä ja kirjoja ja lässytti lukiessaan paperista: ”*Släpp inte taget! Ge fortsatt stöd åt Europahjälpen!*” (JP 2006: 43.)

Exempel 2 belyser hur en finskspråkig läsare kan möta sådan språkväxling som stannar upp läsandet för en stund eftersom det svenska belägget står utan översättning till finska. Översättaren har även valt en översättningsstrategi som kallas för exotisering. Detta innebär att en främmande aspekt, till exempel ett kulturbundet ord eller ett inslag på ett främmande språk bevaras i översättningen utan förklaring (se t.ex. Paloposki 2011: 40–42). Ett icke-översatt uttryck kan ge en mer autentisk känsla av språkmiljön som skildras, och därtill för inte innehållet i yttrandet berättelsen vidare på ett sätt som kunde skapa problem i ett senare skede av läsandet.

Om en språkväxlingssekvens är starkt markerad har författaren lagt till en metaspråklig kommentar eller översättning och en typografisk markör anses således inte vara nödvändig (Eriksson & Haapamäki 2011: 47).

- (3) [...] pappi kysyisi totutun kaavan mukaisesti ensi kysymyksenään, että kuka on kastanut lapsen, ja hän vastaisi siihen, että fröökynä, siis opettajatar (JP 2006: 33.)

Starkt markerad språkväxling utan typografiska markörer förekommer ytterst sällan i mitt material. I exempel 3 har översättaren inte markerat belägget på meänkieli, det vill

säga *fröökynä*, med någon typografisk markör utan har endast översatt ordet till finska. Valet kan bero på ordets missvisande form: en finskspråkig som också kan svenska förknippar ordet *fröökynä* med svenskans *fröken* som i sin tur vanligtvis skulle översättas till finska med *neiti*. Att *fröökynä* betyder 'lärarinna' kan vara svårare att förstå utan hjälp av översättningen om läsarna inte känner till att *fröken* används även som synonym till *lärare* i Sverige.

När de olika markörerna för svag och stark markering kombineras leder det till den allra starkaste markeringen. Enligt Eriksson och Haapamäki (2011: 47) innehåller denna typ av språkväxling en typografisk markör samt en metakommentar eller en översättning. Mitt material innehåller mest belägg på denna kategori (jfr t.ex. Landqvist 2012: 36).

- (4) Minä olin saanut uudet golfhousut ja uudet *kräästrympat*, polvisukat, ruudulliset sellaiset (JP 2006: 201.)

I exempel 4 sker språkväxlingen mellan finska och meänkieli. Substantivet *kräästrympat* kan vara obegripligt för en finskspråkig läsare även om kontexten ger ledtrådar. Jämfört med övriga ord på meänkieli i *Jopparikuninkaan poika* påminner *kräästrympat* inte alls om dess finska motsvarighet, *polvisukat*. Översättaren har således valt att också ange det finska ordet.

- (5) Armas huusi Piitimen ruotsiksi: ”Hoir I, alla droppgubbar, preparatfyllerister och tjänstemän på den allra djävligaste nivån!” – että kuulkaattes kaikin tippaukot, korvikejuopot ja pirullisimmalle rajalle päässet herrat! (JP 2006: 12–13.)

Exempel 5 visar en språkväxlingssekvens där översättaren har markerat språkväxlingen med kursiv stil och översatt yttrandet. Därtill har översättaren lagt till en metaspråklig kommentar, det vill säga *Piitimen ruotsiksi* ('på pitemål', ordagrant 'på pitesvenska'). Det är ovanligt att översättaren använder sig av tre markörer, främst håller han sig till högst två.

Vid granskning av den finska översättningen och det svenska originalet framkommer det tydligt att översättningen innehåller fler språkväxlingssekvenser. Detta synliggörs

med översättarens val att ibland ge översättningar på två språk fastän endast den första meningen förekommer i originalet.

- (6) ”Tack!” Sanoin ruotsiksi. Suomeksi se kuuluu *kiitos!* ja meänkielellä *kiitospaljon!* (JP 2006: 42.)

Det framgår av min studie att översättaren troget har överfört innehållet i originalet till den nya målgruppen. Översättaren har respekterat språkväxlingen i originalet och behållit dess form och markering nära originalets. Endast vid få tillfällen har översättaren i *Jopparikuninkaan poika* valt att avvika från originalet vilket betyder att han då och då har tillagt belägg på meänkieli eller svenska i den finska texten även om originalet ger dessa belägg på romanens huvudspråk. Ur ett kvantitativt perspektiv innebär strategivalet att frekvensen för språkväxling är högre i översättningen än i originalet. Utgående från mitt material konstaterar jag att översättaren använder bland annat kursiv stil och översättning som medel för att uppmärksamma läsaren på språkväxlingen.

4.3 Litterär funktion för språkväxling

Språkväxlingen i Pohjanens roman samt i dess översättning har använts medvetet för att fylla särskilda syften. Utgående från Eriksson och Haapamäki (2011: 50) kan två tänkbara funktioner vara att författaren vill ”skapa en äkthetskänsla eller ge en illusion av autentiskt språk och autentiska språkmiljöer”. Båda funktionerna är aktuella i mitt material eftersom författaren som skildrar sin egen barndom vill lyfta fram de olika språk som var närvarande under denna tidsperiod. Även ett försök att skapa en känsla av främlingskap genom språkväxling fyller en funktion i Pohjanens romaner. Som det framgått av tidigare exempel förekommer språkväxlingen i romanerna främst i dialogen eller ställen som härmar muntlig kommunikation. Pohjanen använder sig av språkväxlingen som ett redskap att återge hur människor i hans hemtrakter muntligt kommunicerade med varandra (jfr Gardner-Chloros & Weston 2015: 186). I strävan att bevara originalets så kallade autentiska språkmiljö har översättaren följt Pohjanens mönster i användningen av språkväxling.

- (7) [...] isoäiti selvitti jo lokakuussa, miten usvaa oli Otavan ympärillä ja siitä hän tiesi, oliko tulossa kylmä *poikatalvi* ja mitä *emätalvi* toisi tullessaan. (JP 2006: 149.)

Som exempel 7 belyser är det högst sannolikt att en äldre släkting i Tornedalen använder sig av meänkieli i sitt tal. Översättaren har valt att inte tona ner äkthetskänslan genom att ersätta ord på meänkieli med finska eller med svenska. Den finska översättaren har lyckats överföra dessa funktioner i översättningen och även förstärka känslan av den autentiska språkmiljön i *Jopparikuninkaan poika*. Den litterära funktionen för språkväxlingen i översättningen balanserar på gränsen mellan att inkludera eller exkludera läsare; de läsare som kan både meänkieli och svenska inkluderas väl men de som har bristande kunskaper i svenska kan känna sig något exkluderade.

5 Sammanfattning

I denna artikel har jag redogjort för språkväxling i flerspråkig skönlitteratur, nämligen i Bengt Pohjanens *Smugglarkungens son* (2007) och dess finska översättning *Jopparikuninkaan poika* (2006). Jag har fokuserat på översättningen och särskilt på översättarens val att behålla och återge flerspråkighet då språkväxlingen sker mellan svenska, finska och meänkieli. Genom att granska förekomsten av språkväxlingen i båda verken har jag studerat om språkväxlingen har samma funktion. Vidare har jag analyserat hur frekvent språkväxlingen är och med vilka markörer språkväxlingen synliggörs i översättningen. Jag har utgått från en analysmodell utarbetad av Eriksson och Haapamäki (2011).

Det framgår av min studie att syftet med originalet och översättningen är detsamma, det vill säga att skildra Pohjanens uppväxt i en omgivning där flera språk – främst meänkieli, svenska och finska – är närvarande. Flerspråkigheten lyfts fram som ett centralt tema vilket syns i båda romanerna i form av frekvent språkväxling. Den största skillnaden mellan originalet och översättningen är att översättningen tenderar att innehålla ett lika stort antal belägg på meänkieli respektive svenska medan belägg på

meänkieli dominerar i originalet. Detta innebär att översättningen är mer flerspråkig än originalet, det vill säga den finskspråkiga läsaren får möta flera inslag på språkväxling än den svenskspråkiga läsaren.

Översättaren utnyttjar huvudsakligen två strategier vid överföring av språkväxling från originalet till översättningen. Ofta överför han språkväxlingssekvenser i exakt samma form men ibland har han bytt språkparet som använts i språkväxlingen. Byte av språk innebär att i översättningen har ett antal sekvenser med språkväxling mellan svenska och meänkieli ersatts med språkväxling mellan finska och svenska. Översättaren använder sig av manifest språkväxling för att illustrera mötet mellan huvudspråket finska och de två andra språken meänkieli och svenska. Typografiska markörer som kursiv stil samt metaspråkliga kommentarer och översättningar har använts mest för att markera närvaron av främmande språk. Även om meänkieli och finska är närbesläktade i fråga om skriftformen har översättaren valt att översätta nästan alla belägg på meänkieli. Översättarens val är motiverade med tanke på läsare som är intresserade av meänkieli men behöver stöd för att förstå innehållet i verket.

I *Jopparikuninkaan poika* har översättaren valt att behålla samma funktion som i originalet, det vill säga att skapa en illusion av en så kallad autentisk språkmiljö i svenska Tornedalen. Precis som i originalet störs stundom denna illusion eftersom översättaren har tillagt ett motsvarande finskt ord efter belägg på meänkieli respektive svenska. Illusionen av den autentiska språkmiljön förstärks genom att språkväxlingen främst har använts i dialogen.

Även om det finns tidigare forskning i översättning av litterär flerspråkighet i olika kontexter har tematiken ännu inte undersökts i större utsträckning i fråga om svenskspråkig skönlitteratur. Det finns således behov av ytterligare undersökningar som uppmärksammar översättarens val att ange språkväxling.

Litteratur

- Baker, Mona & Gabriela Saldanha (red.) (2009). *Routledge encyclopedia of translation studies*. London: Routledge.
- Cincotta, Madeleine Strong (1996). *Naturalising linguistic aliens: the translation of code-switching*. Sydney: University of Western Sydney. Tillgänglig: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED404868.pdf>
- Eriksson, Harriet & Saara Haapamäki (2011). Att analysera litterär flerspråkighet. I: *Svenskan i Finland* 12, 43–52. Red. Sinikka Niemi & Pirjo Söderholm. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Franco Arcia, Ulises (2012). Translating multilingual texts: the case of "strictly professional" in *Killing Me Softly. Morir Amando* by Francisco Ibáñez-Carrasco. *Mutatis Mutandis* 5 (1), 65–85. Tillgänglig: <http://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5012619.pdf>
- Gardner-Chloros, Penelope & Daniel Weston (2015). Code-switching and multilingualism in literature. *Language and Literature* 24 (3), 182–193.
- Grutman, Rainier (2006). Refraction and recognition. Literary multilingualism in translation. *Target* 18 (1), 17–47.
- Haagensen, Bodil (2014). Språkväxling i Vinteräpplen och i Gå inte ensam ut i natten. I: *Svenskans beskrivning* 33, 98–108. Red. Jan Lindström m.fl. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.
- Jonsson, Carla (2012). Making Silenced Voices Heard. Code-Switching in Multilingual Literary Texts in Sweden. I: *Language Mixing and Code-Switching in Writing. Approaches to Mixed-Language in Written Discourse*, 212–232. Red. Mark Sebba, Shahrzad Mahootian & Carla Jonsson. London: Routledge.
- Landqvist, Hans (2012). *Kuka...puhhuu? stönade Esaiaas. Vem pratar? Litterär flerspråkighet och språkväxling i Mikael Niemis roman Mannen som dog som en lax*. Göteborg: Göteborgs universitet. [Citerat 1.5.2015.] Tillgänglig: <http://gup.ub.gu.se/publication/161016/>
- Landqvist, Hans (2014). "'Ruottiksi', translated Paul Muotka patiently. 'Kiitos.'" Mikael Niemi, Meänkieli and Readers Inside and Outside Tornedalen. *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 31 (1), 59–82.
- Landqvist, Hans & Siv Björklund (2014). Att analysera flerspråkighet och språkväxling i skönlitteratur på svenska: förslag till analys av kontextuella komponenter. *VAKKI Publications* 3, 122–133.
- Lee, Tong-King (2011). The crisis of representation in translating bilingual texts: a social semiotic perspective. *Perspectives* 19 (2), 95–108.
- Lönnroth, Harry (2009). *Svenskt i Tammerfors. Tre undersökningar om språk och samhälle i det inre av Finland*, 21–71. Tammerfors: Tampere University Press.
- Meylaerts, Reine (2010). Multilingualism and Translation. I: *Handbook of Translation Studies* 1, 227–230. Red. Yves Gambier & Luc van Doorslaer. Amsterdam: John Benjamins.
- Paloposki, Outi (2011). Domestication and foreignization. I: *Handbook of Translation Studies* 2, 40–42. Red. Yves Gambier & Luc van Doorslaer. Amsterdam: John Benjamins.
- Pohjanen, Bengt (2006). *Jopparikuninkaan poika*. Översättning Jorma Aspegren. Jyväskylä: Minerva kustannus.
- Pohjanen, Bengt (2007). *Smugglarkungens son*. Stockholm: Norstedts.
- Pym, Anthony (2004). On the pragmatics of translating multilingual texts. *The Journal of Specialised Translation* 1. Tillgänglig: http://www.jostrans.org/issue01/art_pym.php/
- Rantala, Maud (2010). *Språklig kontextualisering i Annika Luthers texter. En deskriptiv analys av svensk-finsk språkvariation i två ungdomsromaner*. Avhandling pro gradu. Vasa universitet.
- Tidigs, Julia (2014). *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Tornio (2015). Bengt Pohjanen. [Citerat 1.5.2015.] Tillgänglig: <http://www.tornio.fi/PohjanenBengt/>

